

ΠΡΟΟΠΤΙΚΑΙ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΜΕΛΛΟΥΣΑΝ ΣΥΝΟΔΟΝ

Ὑπὸ
ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ
Μητροπολίτου Τρανουπόλεως

I

Η ΠΕΡΙ ΣΥΝΟΔΩΝ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ προετοιμαζομένη συνοδικῇ ἀντιμετωπίσει τῶν συγχρόνων συγκεκριμένων προβλημάτων αὐτῆς, ἐκρίθη σκόπιμον ὅπως ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τῶν πηγῶν συνοδικῆν ἐμπειρίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἐξ ἧς καὶ ὑπογραμμίζομεν μόνον τὰ κατὰ τὴν ταπεινὴν κρίσιν μας χρήσιμα ἀκόλουθα στοιχεῖα :

1. Ἡ συνοδικότης εἶναι ἀναποσπάστως συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας.

Σχεδὸν ἅπασαι αἱ σύνοδοι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας συνεκλήθησαν, διότι ἠπειλεῖτο ἡ ἐνότης ὑπὸ αἰρέσεώς τινος ἢ διεσπᾶτο αὐτὴ ὑπὸ σχισματικῆς τινος καταστάσεως. Αὗται εἶχον ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἀναφορὰν εἰς τὴν διαφύλαξιν ἢ ἀποκατάστασιν τῆς ἐνότητος. Ἐπεδιώκετο ἢ παντὶ τρόπῳ διαφύλαξις τῆς πλήρους κοινωνίας ἐν τῷ Σώματι τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπανελημμένως ἐπεδιώχθη ἡ διὰ τῶν Συνόδων ἀποκατάστασις τῆς διασπασθείσης κοινωνίας ἢ ἡ θεραπεία ὑφισταμένου σχίσματος. Ἡ φροντίς αὕτη ἐξεφράζετο συχνάκις διὰ τῆς προτροπῆς πρὸς μετανοίαν καὶ ἐπανασπονδύλωσιν. Ὡσαύτως, εὐκαιρίας διδομένης, διὰ τῶν θεολογικῶν συζητήσεων, ἀποσκοποῦσθαι εἰς τὴν διαλεύκανσιν ὄρων καὶ τὴν ἄρσιν παρεξηγήσεων μετὰ τῶν κερωρισμένων ομάδων. Εἰς τὰς πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης προσπάθειάς ταύτας ἀνεφέρετο ἐνίοτε ἡ βάπτισις ὡς ὁ εἰσέτι ὑφιστάμενος μυστηριακὸς δεσμός, ὁ συνδέων τὰς κερωρισμένας ομάδας. Ἡ συνοδικότης ἐπομένως εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον διὰ τῶν συνόδων ὑπεδεικνύετο ἡ ὁδός, ἡ διανοίγουσα τὴν δυνατότητα τῆς πλήρους ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ μυστηριακῇ ζωῇ ἀποκαταστάσεως. Ἡ συνοδικὴ δομὴ

δύναται νὰ ὀδηγήσῃ ἐπομένως εἰς τὴν γένεσιν, ματαίωσιν ἢ θεραπείαν σχισμάτων. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ἡ συνοδικότης ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ βαθμίδα ἐν τῇ προετοιμασίᾳ τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας. Ἐξ ἐπόψεως λειτουργικῆς θεωρουμένη ἡ συνοδικὴ ζωὴ ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι πᾶσαι αἱ κοινὰ προσπάθειαι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογίας τῆς αὐτῆς Ἀληθείας¹ ἀποτελοῦν μέρος λειτουργίας, ἐορταζομένης ἐν πνεύματι κοινωνίας, ἀγάπης καὶ προσευχῆς καὶ ὑπηρετοῦσης ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν: τὴν εὐχαριστιακὴν κοινωνίαν.

2. Ἡ προηγηθεῖσα ἀνάλυσις ὀδηγεῖ εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς ἐν τῇ λειτουργικῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας ἀναζητήσεως τῆς προελεύσεως τῆς στενῆς σχέσεως μετὰ τῶν συνόδων καὶ ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας.

Τοῦτο καθίσταται φανερόν, ὅταν ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν μνήμην μας τὴν ἐξέλιξιν τῶν συνάξεων εἰς τὴν τοπικὴν Ἐκκλησίαν. Αὗται συνυφαίνοντο στενῶς μετὰ τῆς εὐχαριστιακῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀπέβλεπον εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς ἀληθοῦς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ.

Ἄπασαι σχεδὸν αἱ σύνοδοι ἀπεσκόπουν βασικῶς εἰς τὴν διασφάλισιν τῆς ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ καὶ διὰ τῆς εὐχαριστίας κοινωνίας τῆς Ἐκκλησίας. Συνεκαλοῦντο ἐν τῇ εὐχαριστιακῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐπεδιώκον τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ συνδέσμου τούτου. Συνοδικαὶ ἀποφάσεις ὠδήγουν ἀφ' ἐτέρου εἰς τὸν ἀναθεματισμὸν καὶ τὴν ἀκοινωνησίαν, ἤτοι τὴν διάσπασιν τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας, γεγονός ὅπερ ὑποδηλοῖ ὡσαύτως τὴν ἐν τῇ εὐχαριστιακῇ κοινωνίᾳ ἀναζήτησιν τῆς προελεύσεως τῶν Συνόδων.

3. Ἡ ἀνωτέρω θέσις καθιστᾷ νοητὴν τὴν ἐξελιχθεῖσαν στενὴν σχέσιν μετὰ τῶν συνοδικότητος καὶ ἐπισκοπάτου. Ἡ σχέσις αὕτη εἶναι εἰς τῶν βαθυτέρων λόγων, διὰ τὸν ὅποιον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν μόνον ὁ Ἐπίσκοπος ἦτο ὁ προεστὴς τῆς εὐχαριστιακῆς συνάξεως, ἡ συνοδικότης ἔφερεν αὐστηρὸν ἐπισκοπικὸν χαρακτῆρα ἐξ ἐπόψεως συνθέσεως.

Τὸ γεγονός, ὅτι αἱ σύνοδοι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἀπηρτίζοντο κυρίως ἐξ ἐπισκόπων, συνδέεται στενῶς μετὰ τῆς περὶ ἐπισκόπου ἀντιλήψεως, ὡς αὕτη ἐξειλίχθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Οἱ ἐπίσκοποι ἐλάμβανον τὸ χάρισμα καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς διαφυλάξεως τῆς ἀλη-

(1) Ἰωάννου Ζηζιούλα, Die Entwicklung konziliarer Strukturen bis zur Zeit des ersten ökumenischen Konzils. Ev Studien des Ökumenischen Rates, No. 5 Konzile und die ökumenische Bewegung, Genf 1968, σ. 34 κ.ε.

θείας ἐν τῇ ἐμπειστευμένη αὐτοῖς Ἐκκλησίᾳ. Εἶναι οἱ διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων οὐχὶ μόνον ἐν τῇ τελέσει τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς μετὰ τῆς θείας εὐχαριστίας ἀναποσπάστως συνδεδεμένης ὀρθοδοξίας. Εἶναι ἐπομένως φυσικὸν νὰ συνέρχωνται οὗτοι εἰς συνόδους, εἰς τὰς ὁποίας ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἐκπροσωπεῖται ὁλόκληρος ἡ ὑπ' αὐτοῦς τοπικὴ Ἐκκλησία. Βεβαίως ὀρισμένων συνόδων, ἐκτὸς τῶν ἐπισκόπων, μετέχουσιν ἱερεῖς, διάκονοι καὶ λαϊκοί, ὑπὸ συμβουλευτικὴν ὁμως ἰδιότητα.

Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ἂν καὶ πάντες δέχονται, ὅτι ἡ Οἰκουμένη Σύνοδος εἶναι ὑπόθεσις συμπάσης τῆς Ἐκκλησίας, οὐχ ἤττον ὁμως ἔνιοι, ἀμφισβητοῦντες τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου σαφῆ διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ἡ ἐκπροσώπησις πραγματοποιεῖται διὰ τῶν ἐπισκόπων, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χαρίσματος τῆς ἀληθείας, ὅπερ λαμβάνουσιν οὗτοι διὰ τῆς χειροτονίας, ἀναζητοῦσι νέας δυνατότητας μικτῆς ἐκπροσώπησεως ἐκ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν. Οἱ τὰ τοιαῦτα φρονοῦντες ἀναφέρονται κυρίως εἰς τὴν περὶ τῆς Συνόδου τῶν Ἀποστόλων διήγησιν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, «Τότε ἔδοξε τοῖς Ἀποστόλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ...» (16,22), ἢ μετὰ ἄλλων καὶ εἰς τὰς κατὰ τὸν β' αἰῶνα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ συγκληθείσας Συνόδους πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ Μοντανισμοῦ, ὧν μετέχουν προφανῶς καὶ λαϊκοί: «Τῶν γὰρ κατὰ τὴν Ἀσίαν πιστῶν πολλάκις καὶ πολλαχῇ τῆς Ἀσίας εἰς τοῦτο συνελθόντων καὶ τοὺς προσφάτους λόγους ἐξετασάντων καὶ βεβήλους ἀποφηνάντων καὶ ἀποδοκιμασάντων τὴν αἵρεσιν, οὕτω δὲ τῆς τε Ἐκκλησίας ἐξεώσθησαν καὶ τῆς κοινωνίας εἴρχθησαν» (Εὐσεβίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία V, 16).

4. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία δὲν φαίνεται νὰ ἔσχε κανονισμούς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐρρυθμίζετο ἡ ἐκπροσώπησις τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν ἐξ ἐπόψεως γεωγραφικῆς. Ὡσαύτως δὲν φαίνεται νὰ ἀποτελῆ κριτήριον ἀπόλυτον τῆς ἀθθεντικότητος τῶν Συνόδων ἢ ἐν αὐταῖς ἐκπροσώπησις συμπάσης τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐκ τῆς συνθέσεως τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων δὲν δύναται τις νὰ συμπεράνη, ὅτι τούτων ἔπρεπε νὰ μετέχουν ὅπωςδήποτε ἐπίσκοποι πασῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν.

Οὐδεμία ἐκ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐξεπροσώπει πληρότητα ἐξ ἐπόψεως συνθέσεως. Ὑπῆρξαν ἐκκλησίαι, αἵτινες δὲν μετέσχον, ὡς μὴ κληθεῖσαι νὰ μετᾶσχουν ἢ μὴ δυνηθεῖσαι ἕνεκα ἀποχρώντων λόγων. Βεβαίως αὐτονόητον εἶναι νὰ ἀναζητηθῇ ἡ μεγαλύτερα δυνατὴ

ἐκπροσώπησις τῶν ἐπὶ μέρους ἐκκλησιῶν, οὐχ ἤττον ὁμως ἡ οἰκουμηνικότης δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πλήρους ἐκπροσώπησεως τῶν ἐπὶ μέρους ἐκκλησιῶν. Πρόκειται περὶ ἐσωτερικῆς ποιότητος, ἡ ὁποία δύναται νὰ διαγνωσθῇ ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν ἐξωτερικῶν κριτηρίων τῆς πλήρους ἐπισκοπικῆς ἐκπροσώπησεως.

5. Ἐὰν θὰ ἦτο δυνατὴ ποιά τις σύγκρισις καὶ διάκρισις μετὰ τῆς ποικιλίας συνοδικῶν ἐκφράσεων τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, θὰ ἐλέγοντο τὰ ἀκόλουθα: Ὑφίστανται σύνοδοι συγκαλούμεναι εἰς τακτὰ διαστήματα καὶ τοιαῦτα, αἵτινες συνέρχονται πρὸς ἀντιμετώπισιν συγκεκριμένης ἀνάγκης, ἀνευ διαδικαστικῆς, θεσμικῆς προβλέψεως. Αἱ πρῶται ἔχουσι θεσμικὸν χαρακτήρα, αἱ δευτέραι ἐκφράζουσι νέον τι καὶ ἔκτακτον συμβάν. Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἐθέσπισαν δογματικούς ὅρους καὶ κανόνας. Συνεκλήθησαν κυρίως, πρὸς περιφρούρησιν τῆς ἀληθείας ἔναντι τῆς πλάνης καὶ ἐσωτερικοῦ τινος κινδύνου. Ἐκπληροῦν ἀποστολὴν τινα εἰς συγκεκριμένην ἱστορικὴν στιγμήν. Διδάσκουν ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητος ἀναγκαῖον καὶ δὲν ἐπεξεργάζονται ἐγχειρίδιον θεολογικῶν ἀληθειῶν. Ὑπογραμμίζουν βασικὰς ἐν τῇ παραδόσει τῆς Ἐκκλησίας δεδομένας καὶ βιουμένας ἀληθείας. Ἐπιθυμοῦν νὰ εἶναι κατὰ κύριον λόγον ὁμόφωνος ἔκφρασις τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως. Αἱ σύνοδοι δὲν εἶναι διασκέψεις, εἰς τὰς ὁποίας συζητοῦνται ὅλα αἱ δυνατὰ ἀπόψεις. Ἡ ἀποστολὴ τῶν περιορίζεται εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς ἡδη δεδομένης ἀληθείας πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐξ αὐτῆς παρεκκλίσεων.

Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, ἐν τῇ ὁποία καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ζῆ ἡ Ἐκκλησία, ἐπὶ τῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν καλοῦνται νὰ περιφρουρήσουν καὶ νὰ ὁμολογήσουν. Διὸ δέον ὅπως ἐκάστη Σύνοδος εὐρίσκειται εἰς σχέσιν συνεχείας καὶ συνεπειᾶς ὡς πρὸς τὴν πρὸ αὐτῆς ὁμολογηθεῖσαν ἀλήθειαν (Κανὼν β' Β' Οἴκουμ. Συνόδου). Εἰς τὸν τομέα τῶν κανόνων, ἂν καὶ ὑπάρχει μεγαλύτερα ἐλευθερία περὶ τὸ θεσπίζειν, οὐχ ἤττον ὁμως καὶ οὗτοι ἐκφράζουν τρόπον ζωῆς ἀπολύτως διαποτιζόμενον καὶ ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ πνεύματος τῆς παραδεδομένης ἀληθείας.

6. Ἡ Ἐκκλησία, ὅταν συνεκάλει τὰς Συνόδους, δὲν εἶχε θεωρίαν συγκεκριμένην περὶ τῆς θεολογικῆς θεμελιώσεως τῆς ἀθθεντίας τῶν Συνόδων. Ἐκεῖνο ὅπερ ἰσχύει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, εἶναι τὸ ὅτι αἱ Σύνοδοι ἔχουν τὴν φυσικὴν αὐτῶν θέσιν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι ὄργανα, ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀποφάνσεως, εὐρισκόμενα εἰς ποιᾶν τινα σχέσιν πρὸς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν.

Ὁ χριστιανὸς αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως, ἔχων τὴν συν-

είδησιν τοῦ «Ἐπισκόπου τῶν ἐκτός», ἐπίστευε συνειδητῶς, ὅτι εἶναι ὁ κληρονόμος τοῦ οἰκουμενικοῦ αὐτοκράτορος καὶ συγχρόνως ὁ ἐκπρόσωπος τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐταυτίζετο πρὸς τὴν Οἰκουμένην. Ὁλόκληρος ὁ κόσμος — ἡ Οἰκουμένη — ἀπετέλει τὰ ἰδεώδη καὶ πραγματικά ὄρια τῆς αὐτοκρατορίας του καὶ τὸν σκοπὸν τῆς διακυβερνήσεώς του. Εἶναι ὁ μόνος αὐτοκράτωρ, ὅστις ἐγείρει τὴν ἀξίωσιν νὰ εἶναι ὁ κύριος τοῦ Κόσμου².

Ὁ ὅρος «καθολικός» ταυτίζεται τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐξ ἐπόψεως σημασίας πρὸς τὸν ὄρον «ὀρθόδοξος». Ἡ ταῦτις τῶν ὄρων «Οἰκουμένη» καὶ «Ἐκκλησία», ὀδηγεῖ εἰς τὴν ταῦτις τῶν ὄρων «Οἰκουμένη» καὶ «Ὀρθοδοξία». Ὅ,τι ἦτο πάντοτε οἰκουμενικόν, ἦτο καὶ ὀρθόδοξον. Ὁ μὴ ὀρθόδοξος ἀπεκλείετο τῆς Οἰκουμένης, ἦτοι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ὄφειλε νὰ εἶναι, ὡς καὶ ἡ αὐτοκρατορία, Οἰκουμενική, καθολική, μία καὶ ἀδιαίρετος. Κατὰ συνέπειαν ἔπρεπε νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἐνότης αὐτῆς. Ὁ Χριστός, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων θεὸς Βασιλεὺς, ἔπρεπε νὰ κυριαρχῇ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ οὕτως, ὡς ὁ αὐτοκράτωρ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ αὐτοκρατορίᾳ. Οὕτως ὄφειλε συνάθροισις τις νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐνότητα καὶ μαρτυρήσῃ αὐτὴν τῷ κόσμῳ.

7. Ἡ μορφή μελλοντικῆς «Οἰκουμενικῆς Συνόδου» δὲν δύναται νὰ προκαθορισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐμπειρίας τῶν ἀρχαίων συνόδων. Σύνοδος τις δὲν ἀποβαίνει Οἰκουμενικὴ διὰ τῆς διασφαλίσεως συγκεκριμένων τινῶν ἐν τῇ ἱστορικῇ προτυπώσει τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας διαπιστωθειῶν προϋποθέσεων. Αἱ Σύνοδοι εἶναι κατὰ κύριον λόγον Οἰκουμενικαὶ ὡς ἐκ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀναγνωρίσεως αὐτῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἐπὶ τῆς βιώσεως τῆς ἀληθείας στηριζομένης. Αἱ ἐξωτερικαὶ συνθηκαὶ δύνανται εἰς βαθμὸν τινα νὰ μεταβάλλωνται. Χρήσιμος εἶναι ἴσως ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀναδρομὴ τις εἰς τὴν Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Ἡ Σύνοδος δὲν ὠνόμασεν ἑαυτὴν Οἰκουμενικὴν. Ἐν τῷ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας ἀπευθυνθὲν Γράμμα αὐτῆς, δι' οὗ ἐγνωρίζετο ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος ἡ πραγματοποιηθεῖσα συμφωνία καὶ ἡ καταδίκη τοῦ Ἀρείου, ἀποκαλεῖται «ἡ ἅγια καὶ Μεγάλῃ Σύνοδος» (Σωκράτους, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 1,9). Ὁ Κωνσταντῖνος λέγει ἀπλῶς, ὅτι συνεκάλεσεν εἰς σὺνάξιν τοὺς περισσοτέρους τῶν Ἐπισκόπων ἐν τῇ πόλει τῆς Νικαίας (Σωκράτους,

(2) Ἰωάννου Ἀναστασίου, Was bedeutet das Wort «ökumenisch» in Hinblick auf die Konzile? Ἐν Konzile und die Ökumenische Bewegung, σ. 23 κ.έ.

ἐνθ' ἄνωτ.). Συντόμως ἐχαρακτήρισθη ὡς Οἰκουμενικὴ. Ὁ Εὐσέβιος χρησιμοποιοῦ τὸν ὄρον, ὅταν ἀναφέρῃ, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος συνήθροισεν μίαν «Οἰκουμενικὴν Σύνοδον» (Εἰς τὸν βίον τοῦ μακαρίου Κωνσταντίνου βασιλέως III, 6). Εὐκολονόητος ἡ χρῆσις τοῦ χαρακτηρισμοῦ, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Ἐκκλησίας ταῦτις τῆς Οἰκουμένης μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου γνώσις τῆς ταυτίσεως τῆς Οἰκουμένης πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν (Εἰς τὸν βίον τοῦ μακαρίου Κωνσταντίνου βασιλέως III, 7). Αἱ χῶραι, ἐξ ὧν προήρχοντο οἱ ἐπίσκοποι, ἔκειντο ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἐξηπλοῦντο ἐφ' ὅλης τῆς Οἰκουμένης καὶ ἐνεθῦμιζον εἰς αὐτὸν τὴν ἐορτὴν τῆς πεντηκοστῆς. Διὸ εἶναι ὁ χαρακτηρισμὸς φυσικός.

Καὶ ὁ μετασχὼν τῆς Συνόδου Ἀθανάσιος ὀνομάζει ταύτην Οἰκουμενικὴν. Κατὰ τὴν ἄποψίν του Οἰκουμενικὴ σημαίνει τὸ αὐτό, ὅ,τι καὶ Ἐκκλησία, καὶ διαπιστώνει ὅτι οἱ Ἀρειανοὶ κατεδικάσθησαν ὑφ' ὀλοκλήρου τῆς Οἰκουμένης (PG 25, 285) καὶ ὅτι ὀλόκληρος ἡ Οἰκουμένη ἐρείδεται σταθερῶς ἐπὶ τῆς πίστεως τῶν Ἀποστόλων (PG 26, 817). Εἶναι προφανές, ὅτι χρησιμοποιοῦ τὸν ὄρον οὐχὶ ἐν κυριολεκτικῇ γεωγραφικῇ ἐννοίᾳ, ἐφ' ὅσον ἐγνώριζεν, ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν του ὑπῆρχον ἐπίσης πολλοὶ ἔθνη. Ἀναφέρεται περισσότερο δι' αὐτοῦ κυρίως εἰς τὴν παρουσίαν τῶν ἐπισκόπων ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν (PG 25, 568) καὶ δεδομένου ὅτι εἶναι σύνοδος ἐκ συμπάσης τῆς Οἰκουμένης (PG 25, 549), ἦτο φυσικὸν νὰ ὀδηγῆται ἀμέσως εἰς τὸν ὄρον Οἰκουμενικὴ.

Ἐπ' αὐτοῦ παρέχει ὁ Ἀθανάσιος ὠρισμένα εἰσέτι χρήσιμα στοιχεῖα πρὸς δικαίωσιν τοῦ ὄρου. Ἀντιπαραβάλλων τὴν Σύνοδον ταύτην πρὸς ἐτέρας ὀλίγας σπουδαίας Συνόδους, λέγει ὅτι αὕτη συνεκλήθη χάριν τῆς πίστεως καὶ ἐναντίον τῶν Ἀρειανῶν. Λόγος οὐσιώδους πίστεως ὑφίστατο ἐπομένως διὰ τὴν σύγκλησίν της. Ἐπὶ πλέον ἔσχεν αὕτη ὅλας τὰς δυνατότητας ἀντιμετωπίσεως τῶν τιθεμένων αὐτῇ προβλημάτων. Πρὸς κατάδειξιν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τῆς κανονικότητος αὐτῆς, ὁ Ἀθανάσιος ἀναφέρει, ὅτι 318 πατέρες συνεκλήθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό, πλήρεις εὐλαβείας, ὅτι ὀλόκληρος ἡ Οἰκουμένη ἐξεπροσωπήθη καὶ ὅτι ἡ Σύνοδος αὕτη ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Ἰνδοὺς καὶ τοὺς ἄλλους βαρβάρους χριστιανούς, τουτέστιν εἰς τὰς κατοικουμένας χώρας ἐκτὸς τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ὅτι συνεκλήθη ἄνευ πιεστικῶν μέσων. Οὕτως, αὕτη δύναται νὰ ὀνομασθῇ Οἰκουμενικὴ, οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον ὡς ἐκ τῆς συνθέσεως αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῶν προαναφερθέντων γεγονότων. Ἐπὶ πλέον δὲ εἶναι αὕτη Οἰκουμενικὴ λόγῳ

της «ὕψιαινουσης πίστεως, ἦν ὁ μὲν Χριστός ἐχαρίσατο, οἱ δὲ ἀποστολοὶ ἐκήρυξαν, καὶ οἱ Πατέρες παραδεδώκασιν οἱ ἐν τῇ Νικαίᾳ συνελθόντες ἀπὸ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης» (PG 26, 1029). Ὡσαύτως διότι αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς ἀνεγνωρίσθησαν ὑφ' ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας: «Ταύτην δὲ οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες ὡμολόγησαν Πατέρες, καὶ ταύτη σύμψηφοι τυγχάνουσι πᾶσαι αἱ πανταχοῦ κατὰ τόπον Ἐκκλησίαι» (PG 26, 816). «Ταύτη γοῦν καὶ πάσαι πᾶσα ἡ Οἰκουμένη συμπεφώνηκε».

Κατὰ συνέπειαν ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ὡμολόγησε τὴν γενικῶς ἀναγνωριζομένην ἀναλλοίωτον ὀρθόδοξον πίστιν: «Τὸ δὲ ρῆμα τοῦ Κυρίου τὸ διὰ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου ἐν τῇ Νικαίᾳ γενόμενον μένει εἰς τὸν αἰῶνα» (PG 26, 1032).

8. Βεβαίως ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ θεωρία ἀκολουθεῖ τὴν πράξιν καὶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος ἐν τῇ προσπαθείᾳ του ὅπως ἐνισχύσῃ τὸ κύρος τῆς Συνόδου ἐναντι τῶν ἀντιπάλων αὐτῆς Ἀρειανῶν, ἔνθεν μὲν ὑπερτονίζει ἐνίοτε τὰ ἐξωτερικὰ αὐτῆς γνωρίσματα — ὡς γνωστὸν οἱ περισσότεροι τῶν παρόντων ἐπισκόπων προήρχοντο ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ἐκ δὲ τῆς Δύσεως μόνον πέντε: τὸν Ρώμης Σίλβεστρον ἀνεπροσώπευον δύο πρεσβύτεροι — ἔνθεν δὲ προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρῃ ἐσωτερικὰ κριτήρια θεμελιώσεως τοῦ κύρους αὐτῆς. Θὰ ἦτο ὁμοίως ἴσως ἄκριτον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι αἱ συνοδικαὶ ἀποφάσεις ἐφημερίζοντο ἐν τῇ πράξει τῆς Ἐκκλησίας ἀπλῶς καὶ μόνον χάριν τοῦ κύρους τῶν Συνόδων. Καὶ ἡ συνδρομὴ τῆς κρατικῆς ἐξουσίας βοηθεῖ εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ σκοποῦ των.

Οὕτως, ἡ ἀρειανικὴ ἔρις δὲν ἐπερατώθη διὰ τῆς Συνόδου τῆς Νικαίας. Ὁ ἀρειανισμὸς ἠγέρθη δυναμικώτερος μετὰ ταῦτα, εὐθὺς ὡς ὑπεστηρίχθη ὑπὸ ὀρισμένων κρατικῶν ἡγετῶν, ἰδιαίτερος δὲ τοῦ Κωνσταντίου καὶ τοῦ Οὐάλεντος, εἰς βαθμὸν ὥστε ἐπὶ σειρὰν ἔτων μετὰ τὸ ἔτος 325 ἀρειανοὶ ἐπίσκοποι νὰ κατέχουν ἐπισκοπικοὺς θρόνους. Μόλις 55 ἔτη μετὰ τὴν σύγκλησιν τῆς Συνόδου τῆς Νικαίας ἠδυνήθη ὁ πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους φιλικῶς διακειμένος αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος νὰ ἐπιβάλλῃ τὰς ἀποφάσεις τῆς Νικαίας, τὰς ὁποίας καὶ ἐπεκύρωσε διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συγκληθείσης Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (381). Οὕτε αἱ περὶ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα διαφοραὶ ἐλύθησαν ὀριστικῶς διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Νικαίας. Ἦδη ἐν ἔτος μετὰ τὴν Σύνοδον οἱ Ῥωμαῖοι ἐώραζον διάφορον ἡμέραν Πάσχα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐορταζομένην καὶ κατὰ τὸ ἔτος 387 ὑφίστατο εἰσέτι διαφορὰ 5 ἑβδομάδων. Μόλις κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἠδυνήθη πῶς νὰ ρυθμισθῇ τὸ θέμα διὰ τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ Διονυσίου. Ἡ Ζ' Οἰκουμε-

νικὴ Σύνοδος (787) δὲν κατόρθωσεν ὡσαύτως νὰ ἐκπληρώσῃ πλήρως τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς καὶ δὲν κατεστάλησαν αἱ εἰκονομαχικαὶ ἔριδες πρὶν ἢ ἡ εἰκονόφιλος αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἐπιβάλλῃ τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις διὰ τῆς κρατικῆς βίας, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ ἰστάμεθα σήμερον ἐνώπιον τοῦ ἐρωτήματος: Εἶναι δυνατόν πρὸ τῶν ἀντιμαχομένων σήμερον ἐθνικῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἐπικρατουσῶν ἀρχῶν ἐλευθερίας γνωμῶν καὶ ἀπόψεων καὶ τῶν συγχρόνων περὶ κράτους ἀντιλήψεων νὰ ἐξευρεθῇ ἐνοπιὸς κρατικὴ ἐξουσία διατεθειμένη καὶ δυναμένη νὰ ἐπιβάλλῃ συνοδικὰς ἀποφάσεις ἐναντι εὐκαίρως, ἀκαίρως ἀντιγνωμούντων;

9. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτον ἐξωτερικὸν μέτρον διακρίσεως μεταξὺ μιᾶς Συνόδου Οἰκουμενικῆς καὶ μιᾶς μὴ τοιαύτης. Ἄν καὶ ἡ Ἐκκλησία συνεκάλεσε κατ' ἀρχὴν Συνόδους ὡς Οἰκουμενικὰς ἢ τοπικὰς, οὐχ ἦτο ὁμοίως ἐκ τῶν ὑστέρων συνέβαινε, ὥστε ἔναι ἐκ τῶν ὡς Οἰκουμενικῶν συγκαλουμένων νὰ ἀποβαίνουν τοπικαὶ εἰς τὴν συνείδησιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀντιστρόφως ἔναι τῶν τοπικῶν Οἰκουμενικαί.

Ἡ Σύνοδος τοῦ 381 ἐν Κωνσταντινουπόλει π.χ. συνεκλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου ὡς Σύνοδος τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ. «Καὶ τοὺς τῆς οικείας ἡγεμονίας Ἐπισκόπους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δραμεῖν παρηγγύησεν» (Θεοδωρήτου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία V, 7,8 — Σωκράτους, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία V,7). Ὁ Πάπας Δάμασος φαίνεται, ὅτι οὐτε ἐκλήθη, οὐτε ἐξεπροσώπηθη (C.J. Hefele, Histoire des conciles II, 1, σ. 4). Ἡ Σύνοδος αὕτη ἀνεγνωρίσθη ὡς Οἰκουμενικὴ μόνις 150 ἔτη μετὰ τὴν σύγκλησιν αὐτῆς δι' ἀποφάσεως τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (451). Καὶ διὰ τὴν Δύσιν ἴσχυεν ὡς τοιαύτη, ἀναγνωρισθεῖσα ἐπισήμως ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου. Ἡ Σύνοδος τῆς Ἐφέσου (431) ἐκλήθη κατ' ἀρχὴν ὡς Οἰκουμενικὴ καὶ ἐθεώρει ἑαυτὴν ὡς τοιαύτην (Καν. α'), ἂν καὶ ὁ ἐπιτήδειος ἀποκλεισμὸς τοῦ καθυστερησαντος Ἰωάννου Ἀντιοχείας μετὰ τῆς ομάδος αὐτοῦ καὶ ἡ ἄρνησις συμμετοχῆς τοῦ Νεστορίου μετὰ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ καθιστοῦν τὴν Σύνοδον κυρίως ἀντιπροσωπευτικὴν σύναξιν Αἰγυπτίων καὶ Ἀσιατῶν Ἐπισκόπων φίλα διακειμένων πρὸς τὸν Κύριλλον καὶ ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Νεστόριον. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Δύσιν, εἶναι ἀμφίβολον ἔαν καὶ κατὰ πόσον δύναται αὕτη νὰ καλυφθῇ ἐξ ὀλοκλήρου διὰ τῆς παρουσίας μόνον τῶν Ῥωμαίων ἐκπροσώπων, δύο ἐπισκόπων καὶ ἐνὸς πρεσβυτέρου, οἵτινες μάλιστα κατέφθασαν ὡσαύτως μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ Νεστορίου καὶ τῆς διδασκαλίας

αυτοῦ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει προκειμένου καὶ περὶ τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ἡ ὁποία ὡσαύτως ἀτεκαλεῖτο Οἰκουμενική. Αὕτη ἐξ ἐπόψεως συνθέσεως ἦτο κυρίως Σύνοδος ἀνατολική. Ἡ λατινική Δύσις, ἐξαιρέσει δύο φυγάδων ἐξ Ἀφρικῆς, ἐξεπροσωπήθη μόνον ὑπὸ τῆς Ρώμης. Εἰς Πέρσης μετέσχε μόνον μιᾶς συνεδρίας. Τὸ ἔτος 553 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ Σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς Οἰκουμενική, ἐν τούτοις δὲν ἀντεπροσωπεύθη ἡ Δύσις καὶ παρέστησαν μόνον ὄρισμένοι ἐπίσκοποι ἐκ τῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Ὁ Πάπας Βιργίλιος, ὁ ὁποῖος ἔζη τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, δὲν ἀπεδέχθη τὴν συμμετοχὴν του, ἀνεγνώρισεν ὅμως αὐτὴν ὡς Οἰκουμενικὴν ὁ διάδοχός του Πελάγιος.

Τὸ ἔτος 692 συνεκάλεσεν ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ Β΄ τὴν ἐν Τρούλλων Σύνοδον, ἡ ὁποία δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς συμπλήρωσις τοῦ ἔργου τῆς Ε΄ καὶ τῆς ΣΤ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἀντιμετώπισε λειτουργικὰ θέματα καὶ ὥρισε κανόνας. Ἐθεώρει ἑαυτὴν ὡς Οἰκουμενικὴν καὶ ἐχρησιμοποίησε τὸν χαρακτηρισμὸν εἰς τὸν προσφωνητικὸν αὐτῆς λόγον, «πρὸς Ἰουστινιανὸν τὸν εὐσεβέστατον Βασιλέα»: «Ἡ Ἁγία καὶ Οἰκουμενική Σύνοδος ἡ κατὰ θεῖον νεῦμα καὶ θέσπισμα τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν Κράτους συναθροισθεῖσα κατὰ ταύτην τὴν θεοφύλακτον καὶ βασιλίδα Πόλιν». Εἰς τὸν πρῶτον κανόνα ἀναφέρει τὰς 6 Οἰκουμενικὰς Συνόδους, ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν καὶ ἐξηγεῖ, ὅτι οἱ πατέρες τῆς Συνόδου ἀπεφάσισαν «οὔτε προστιθέναί τι, οὔτε καὶ ἀφαιρεῖν» ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν συνόδων τούτων θεσπισθέντων.

Ἐπίσης ἡ Σύνοδος τῶν ἐτῶν 786/787 συνεκλήθη ὡς Οἰκουμενική ἐν Νικαίᾳ. Ὁ Πάπας Ἀδριανὸς ἐξεπροσωπήθη ὑπὸ κληρικῶν αὐτοῦ, οἵτινες ὅμως ἀπεστάλησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οὐχὶ εἰδικῶς διὰ τὴν Σύνοδον, ἀλλὰ δι' ἄλλην αἰτίαν, καθαιρεθέντες μάλιστα ὑπ' αὐτοῦ δι' ὑπέρβασιν δικαιοδοσίας. Οἱ Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς δὲν εἶχον γνῶσιν περὶ τῶν φερομένων ὡς ἀντιπροσώπων αὐτῶν δύο μοναχῶν Πρεσβυτέρων. Ἐν τούτοις ἡ Σύνοδος ἀνεγνώρισθη γενικῶς ὡς Οἰκουμενική κυρωθεῖσα ὡς τοιαύτη ὑπὸ τῶν Συνόδων τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἐτῶν 869 καὶ 879.

Πρέπει ὡσαύτως νὰ ὑπογραμμισθῆ, ὅτι Σύνοδοι, αἱ ὁποῖαι συνεκλήθησαν κατ' ἀρχὴν ὡς Οἰκουμενικαί, τελικῶς δὲν ἀνεγνώρισθησαν ὡς τοιαῦται. Οὕτως ἡ ἐν Σαρδικῇ Σύνοδος (343), ἡ ὁποία συνεκλήθη ὡς Οἰκουμενική, κατόπιν προηγουμένης συμφωνίας τῶν δύο αυτοκρατόρων (Σωκράτους, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία II, 20). Κατὰ τὸν Σωκράτην καὶ ἡ ἐν Ἀριμίνῳ Σύνοδος (359) συνεκλήθη ὡς Οἰκουμενική (II, 37).

Ἐπίσης ἡ Σύνοδος τῆς Ἐφέσου (449) συνεκλήθη ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Β΄ ὡς Οἰκουμενική καὶ ἤρξατο ὡς τοιαύτη τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς (Hefele, ἐνθ' ἀνωτ., II, σ. 556). Κωνσταντίνος ὁ Ε΄, ἐπιθυμῶν νὰ καταδικάσῃ τὴν εἰς τὰς Εἰκόνας ἀποδιδομένην τιμὴν, συνεκάλεσε τὸ ἔτος 754 Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, ἣτις ἀντιμετώπισε κανονικὰ ζητήματα καὶ ἀπεφάνθη κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ αυτοκράτορος (Hefele, ἐνθ' ἀνωτ., III, 2, σ. 693). Αἱ Σύνοδοι ὅμως αὗται δὲν ἀνεγνώρισθησαν ὡς Οἰκουμενικαί καὶ μάλιστα δύο ἐξ αὐτῶν δὲν ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὁ κατ' ἀνθρωπὸν ἀξιολογῶν τὰς μετασυνοδικὰς ἐξελίξεις, ἀντικειμενικὸς ἱστορικός, ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην του περὶ Συνόδων μελαγχολικὴν διαπίστωσιν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: «Ἐχω μὲν οὕτως, εἰ δεῖ τάληθές γράφειν, ὥστε πάντα σύλλογον φεύγειν Ἐπισκόπων, ὅτι μηδεμιᾶς συνόδου τέλος εἶδον χρηστόν, μηδὲ λύσιν κακῶν μᾶλλον ἐσχηκίας ἢ προσθήκην» (Ἐπιστολὴ 130).

10. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ στάσις τῆς Ἐκκλησίας ἐναντι τῶν αἰρετικῶν κατὰ τὴν σύγκλησιν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Οὕτως εἰκοσιν Ἀρειανοὶ ἐπίσκοποι ὑπὸ τὸν Νικομηδεῖας Εὐσέβιον μετέσχον τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς (325) ὑποβαλόντες ἀρειανικὴν ὁμολογίαν πίστεως, ἡ ὁποία ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Συνόδου (Θεοδωρήτου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία I, 8. Μ. Ἀθανασίου, Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου 3,1). Μάλιστα χάριν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης ἡ Σύνοδος, χωρὶς νὰ λάβῃ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὴν προκληθεῖσαν μεγάλην δυσαρέσκειαν τῶν αὐστηρῶν ὀρθοδόξων, ἐδέχθη κατ' ἐπιείκειαν ἀσαφὲς σύμβολον ὡς πρὸς τὴν ἀρειανικὴν διδασκαλίαν, ὑποβληθὲν ἐκ μέρους τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας, ἐξ ὀνόματος καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ δύο ἐπισκόπων, νομικῶς ὑποδίκων τῆς Συνόδου τῆς Ἀντιοχείας (Ἰαν. ἡ Φεβρ. 325). Οἱ τρεῖς ἐπίσκοποι συνεχωρήθησαν καὶ ἡ Σύνοδος ἐστράφη ἀκολουθῶς περὶ τὴν διατύπωσιν τοῦ ἰδιαιτέρου αὐτῆς Συμβόλου. Μάλιστα κατὰ τινὰ ἄποψιν, ἣτις δὲν ἀποκλείεται τελείως ἐκ μέρους τῶν ἱστορικῶν, πρὸς διατύπωσιν τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας ἐλήφθη ὡς βᾶσις τὸ προμνημονευθὲν σύμβολον τῆς Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης. Καὶ ἡ ὡς Οἰκουμενική συγκληθεῖσα ἐν Σαρδικῇ Σύνοδος (σημερινὴ Σόφια, 343), δὲν ἀπέκλεισε κατ' ἀρχὴν τὴν συμμετοχὴν τῶν ἀρειανῶν ἐπισκόπων, οἵτινες ἀνερχόμενοι εἰς 80 ἔθεσαν ὄρον προσελεύσεως αὐτῶν τὴν μὴ ἀποδοχὴν ὡς μελῶν τῆς Συνόδου τῶν ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν καταδικασθέντων ἐπισκόπων, ἐν οἷς καὶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος. Μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἀπαιτήσεως αὐτῶν διαμαρτύρονται πρὸς τὰς Ἐκκλησίας, μᾶλλον ἐκ Φιλιππουπόλεως, ἐνθα καὶ ἀπεσύρθησαν (Σωκράτους, Ἐκ-

κλησιαστική Ἱστορία II, 20, 9). Ὡσαύτως, προσκληθέντες ὅπως μετάσχουν καὶ τῆς προηγηθείσης τῆς Σαρδικῆς Συνόδου τῆς Ρώμης (340), ἤρνηθησαν νὰ προσέλθουν, μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Συνόδου ἐκείνης ἀπόρριψιν τῶν αὐτῶν ὄρων.

Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς Σαρδικῆς ἀποκαθιστᾷ τοὺς ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν καταδικασθέντας καὶ ἐν τῇ Συνόδῳ παρόντας ἐπισκόπους, ὅπερ σημαίνει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δέχεται τρόπον τινὰ δυνατότητα καταδίκης ἐπισκόπων ἀνηκόντων εἰς τὸ σῶμα αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἤδη καταδικασθέντων ὡς αἰρετικῶν.

Καὶ ἡ Β' Οἰκουμενικὴ (381), εἰς ἣν δὲν προσῆλθον ἀπ' ἀρχῆς οἱ Ἀρειανοί, δὲν ἠγνόησε τοὺς Μακεδονιανούς. Παρέστησαν 36 ἐπίσκοποι, μετὰ τῶν ὁποίων ἐγένοντο μακραὶ, ὑπομονητικαὶ καὶ φιλικαὶ συζητήσεις, καὶ εὐθὺς ὡς διεπιστάθη, ὅτι δὲν ἀπεδέχοντο τὴν ὁμολογίαν τῆς Νικαίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνίστατο καὶ ἡ προϋπόθεσις συμμετοχῆς, οἱ Μακεδονιοὶ ἀνεχώρησαν.

II

ÜBERLEGUNGEN ZUR THEMATIK DES KONZILS¹

I. *Perspektiven zum Verständnis der Synode.*

1. Es ist in der Zwischenzeit ein mehr oder weniger panorthodoxer Konsensus hinsichtlich der Thematik der zukünftigen Synode erarbeitet worden. Das Kriterium der Revision des Themenkataloges von Rhodos (1961) ist in einem Brief des Ökumenischen Patriarchen genau bestimmt worden, nachdem „der Katalog auf die grundlegenden Bedürfnisse unserer Orthodoxen Kirche antworten muss und man so den Termin der Berufung des Heiligen und Grossen Konzils vorantreiben könnte. Nun ist aber der in Rhodos für das Konzil zu Papier gebrachte Katalog zu ausführlich, als dass alle Themen durch das Konzil geprüft werden könnten. Sie erstrecken sich auf fast alle Gesichtspunkte der Offenbarung in Christus und des Geheimnisses der Kirche. Das entspricht nicht dem kanonischen orthodoxen Bewusstsein, soweit es das konziliare System betrifft. Denn die Konzile werden einberufen, um schwierige, aktuelle kirchliche Fragen zu lösen. Das ergab, dass sie die Lehre von der Kirche nur in Beziehung zu diesen Fragen formulierten. Die Kirche

1. Was diese Überlegungen betrifft, so möchten wir Sie auf die wichtige Studie (Nr 5) des Ökumenischen Rates hinweisen (Glauben und Kirchenverfassung): Konzile und die Ökumenische Bewegung, Genf 1968, S. 9 - 15.

hat niemals die Notwendigkeit einer positiven Formulierung der Gesamtheit der Offenbarung in Christus noch eines endgültigen Ausdrucks des Geheimnisses der Kirche verspürt, denn diese in ihrer Fülle durch die Kirche gelebten Dinge benötigen eine Formulierung nur dann, wenn es gilt, Missverständnisse und Abweichungen zu beseitigen. So zielen auch die teils dogmatischen, teils kanonischen Entscheidungen der Ökumenischen Konzile nicht auf eine zuverlässige Formulierung des vollen Inhalts der Wahrheit von der Offenbarung in Christus und vom Heilskerygma der Kirche, sondern sie lassen die gelebte Fülle triumphieren und so die Häresien und die Missverständnisse über die Natur und das Wesen der Kirche unter Leitung des Heiligen Geistes zerstreuen.

Nach meiner bescheidenen Ansicht ist es nicht nötig, die Probleme, die der Kirche keine grossen Sorgen bereiten, beim Konzil zu behandeln. Eine Konzilsentscheidung könnte sich als unzeitig und gefährlich erweisen, wenn es sich um Antworten handelt, die nicht wirklich durch Häresie oder Schisma innerhalb der Orthodoxen Kirche herausgefordert sind.

2. Es ist allgemeines Bewusstsein geworden, dass die Konzile eine bestimmte Aufgabe (Mission) in einem geschichtlich gegebenen Augenblick erfüllen. Sie lehren, was unbedingt notwendig ist, vermeiden es aber, ein Kompendium theologischer Wahrheiten zu erarbeiten. Sie unterstreichen gelebte und grundlegende Wahrheiten der kirchlichen Tradition. Sie suchen in erster Linie den einmütigen Ausdruck im Bekenntnis des Glaubens. Die Konzile sind keine Konferenzen, auf denen alle möglichen Gesichtspunkte diskutiert werden: ihre Aufgabe beschränkt sich auf das schon vorhandene Bekenntnis der Wahrheit, um Abweichungen zu vermeiden. Sie gründen sich auf die apostolische Tradition, in welcher und von welcher die Kirche lebt; auf die Wahrheit, die zu verteidigen und zu bekennen sie aufgerufen sind¹. Es ergibt sich, dass jedes Konzil abhängt von der Wahrheit, die schon vor ihm bekannt wurde — das sieht man gut, wenn man an die wichtigsten Einberufungsgründe der Ökumenischen Konzile denkt.

Beinahe alle Konzile der alten Kirche wurden einberufen, weil ihre Einheit durch eine Häresie bedroht oder durch ein Schisma zerbrochen wurde. Man musste direkt oder indirekt die Einheit bewahren oder

1. Gregor von Nazianz, Epist. 130 (Migne P. G. 37, 225).

wiederherstellen. Alle Mittel wurden dabei angewandt, um die volle Kommunion im Leib Christi zu bewahren.

In vielfältigen Wiederholungen hat man versucht, durch Konzile die zerbrochene Einheit wiederherzustellen oder ein bestehendes Schisma wiedergutzumachen. Die Konziliarität ist engstens mit der Einheit der Kirche verbunden, da sich ja durch die Konzile der zu einer vollen Kommunion im Bereich des Glaubens und des sakramentalen Lebens führende Weg gezeigt hat. Infolgedessen kann ein Konzil Schismen schaffen, ihnen eine Niederlage bereiten oder sie heilen.

3. Die oben erwähnten Ausführungen zeigen die augenscheinliche Notwendigkeit der Einberufung des Konzils, wenn man sich darüber Rechenschaft gibt, dass seit Jahrhunderten die Orthodoxe Kirche kein «Heiliges und Grosses Konzil» einberufen hat. Heute rechtfertigen zahlreiche und dringende Probleme der orthodoxen autokephalen lokalen Kirchen die Einberufung des Konzils: die orthodoxe Diaspora, die Beziehungen der orthodoxen Kirchen zueinander und zum Ökumenischen Patriarchat, die Schismen im Inneren der Orthodoxen Kirche und endlich alles, was die Einheit der Orthodoxie bedroht. Es könnte eine Art von Trullanum sein, welches durch die Erlassung von neuen Kanones aktuelle, drängende Probleme zu lösen versuchen könnte. Die Gläubigen unserer Kirche erwarten vom Konzil eine Heilsbotschaft. Diese Erwartung ist weit verbreitet. Die Kirche, die die Bedürfnisse und die Angst der Menschen hier und jetzt kennen soll, wird ihnen sicherlich die volle Aufmerksamkeit zuwenden und die Probleme der Menschlichkeit kühn in Angriff nehmen.

Andererseits ist es bewegend, die gespannte Erwartung zu sehen, welche die nicht-orthodoxen Christen dem Konzil entgegenbringen, ein Interesse, das so weitgeht, dass man sagen kann, die Orthodoxe Kirche unterziehe sich einer Art Examen vor den Augen des Restes der christlichen Welt. Denn die ganze christliche Welt wird in der Lage sein, während und nach dem Konzil zu sagen, ob und in welchem Masse die Orthodoxe Kirche konsequent ist, ob sie eine lebendige Kirche ist und fähig, zum Kerygma des Evangeliums den Mantel der Geschichte, das Fleisch der Epoche zu fügen, ohne die Kontinuität zu durchbrechen; ob und in welchem Masse sie ihres Namens würdig ist, ihrer «Mission» und ihrer Bedeutung für die zeitgenössische christliche Welt.

4. Nach einem fast allgemein verbreiteten orthodoxen Bewusstsein ist es für die Orthodoxe Kirche notwendig, mit den übrigen Christen

in ekklesiale Beziehung zu treten. Aber die Orthodoxie bedarf dazu der Reife und der vorherigen Besinnung. Die Wichtigkeit des Problems der Beziehungen der Orthodoxen Kirche zu den anderen Kirchen und Konfessionen ist von allen Orthodoxen Kirchen angemeldet worden; die 4. Panorthodoxe Konferenz in Chambésy (1968) hat mit ihrer Entschliessung die Interorthodoxen Kommissionen für den Dialog mit den anderen Kirchen gebildet. Die Interorthodoxe Kommission hat in ihrem Bericht über die Ökonomie in der Orthodoxen Kirche unterstrichen: «Im Bewusstsein der Wichtigkeit der gegenwärtigen Struktur des Christentums erkennt unsere Heilige Orthodoxe Kirche, obwohl sie die eine Heilige, Katholische und Apostolische Kirche ist, nicht nur die ontologische Existenz dieser christlichen Kirchen an, sondern glaubt auch fest, dass alle ihre Beziehungen zu ihnen auf einer möglichst raschen objektiven Erhellung des ekklesiologischen Problems und der Gesamtheit ihrer Lehre beruhen müssen».

II. *Ökumenische Fragestellungen.*

Bei der Prüfung ihrer Stellung gegenüber den anderen Kirchen hat die Orthodoxe Kirche eine Reihe heikler Fragen zu beantworten.

Wenn die Orthodoxe Kirche die alte ungeteilte Kirche fortzusetzen und die zum Wesen der Kirche gehörende wahre Einheit seit Pfingsten und die zum Wesen der Kirche gehörende wahre Einheit seit Pfingsten zu verkörpern glaubt — welchen Platz haben dann die anderen Kirchengemeinschaften innerhalb der Geschichte der einen Kirche?

Wenn die Orthodoxe Kirche sich selbst als die eine Heilige, Katholische und Apostolische Kirche versteht, die den apostolischen Glauben und die Tradition der alten Kirche und der sieben ersten Ökumenischen Konzile unverändert bewahrt — welche theologische Auffassung wird die künftige Panorthodoxe Synode von der Existenz der übrigen christlichen Konfessionen haben?

Kann die Heilige und Grosse Synode nachträglich als ökumenisch anerkannt werden, wenn schon von mehreren orthodoxen Theologen die Meinung ausgesprochen wurde, dass nach der Kirchentrennung und vor der Vereinigung keine ökumenische Synode einberufen werden kann? Wenn man aber diese Meinung akzeptieren würde, dann hätte man zugegeben, dass die Orthodoxe Kirche nicht die eine Heilige, Katholische und Apostolische Kirche ist, sondern eine Teilkirche, die aus der Gesamtkirche ausgeschieden ist und die als solche nicht das offizielle Organ hat zur authentischen, unfehlbaren Formulierung ihrer Lehre.

Und eine solche Kirche wäre nicht die vom Heiligen Geist geleitete Kirche, sondern eine unter viele Kirchengemeinschaften.

Ich erlaube mir weiterzufragen: Kann eine Kirche, sobald sie ihre eigenen Grenzen mit denen der einen Heiligen, Katholischen und Apostolischen Kirche zusammenfallen lässt, den Kontinuitätsanspruch anderer Kirchen anerkennen, ohne ihren eigenen Anspruch auf Kontinuität aufzugeben oder mindestens zu relativieren? Ist hier ein Sowohl-als-Auch erlaubt, oder zwingt uns der institutionelle Charakter der Kirche, vom juristischen Gesichtspunkt des Entweder-Oder auszugehen?

Welcher Unterschied besteht in der orthodoxen Ekklesiologie zwischen Schismatikern und Häretikern? Was kann die von Kyprianos entwickelte «Ekklesiologie des Schismas», die sich auf die ursprüngliche Identität der Kirche mit der eucharistischen Versammlung gründet, für unsere heutige konkrete kirchliche Situation bedeuten?

Voraussetzung für die These des Kyprianos ist das Zusammenfallen der kanonischen und der substantiellen Grenzen der Kirche. Dies wird durch die Einheit der Kirche in einer Eucharistie und unter einem Bischof erreicht.

Wurde jedoch das Problem des Schismas überhaupt durch diese Ekklesiologie gelöst? Vom historischen und vielleicht auch vom theologischen Standpunkt aus muss man diese Frage verneinen. Das Zusammenfallen der kanonischen und der charismatischen Grenzen der Kirche wurde von Papst Stephan nicht anerkannt und später von Augustin gänzlich verworfen. Dieser ablehnenden Haltung schloss sich später die ganze westliche Kirche an, die es vorzog, zwischen dem charismatischen und dem kanonischen Bereich der Kirche zu unterscheiden und die Möglichkeit der Teilnahme am ersteren Bereich für diejenigen anzunehmen, die wegen des Schismas nicht am letzteren teilnehmen konnten. Die östliche Kirche scheint mit einigen wenigen Ausnahmen Kyprianos gefolgt zu sein, ohne jedoch bis jetzt diese grundlegenden Probleme völlig gelöst zu haben, weder vom theologischen noch vom historischen Standpunkt aus¹. Und um die Fragen fortzusetzen: Wie verstehen die Orthodoxen die Wiederherstellung der Einheit der Kirche, die das Ziel unserer heutigen gemeinsamen Bestrebungen darstellt?

1. S. J. Zizioulas, *Die Einheit der Kirche in der göttlichen Eucharistie und im Bischof in den ersten drei Jahrhunderten*, Athen 1965, 133 - 134 (gr.).

Was ist die sakramentale und ekklesiale Grundlage, auf die sich die Orthodoxen bei ihrem Streben nach Einheit mit den übrigen Kirchen stützen, die gemeinsam ihren Glauben an Jesus Christus, den Herrn und Retter der Welt, bekennen?

Dies sind die heikelsten und schwierigsten Fragen in unserer heutigen Situation, die aber mindestens gestellt werden müssen und die uns zwingen, uns auf unser eigenes Verständnis zu besinnen, es neu zu durchdenken. Die Lage wird natürlich kompliziert, wenn man die Kirche unter formalen, juristischen Gesichtspunkten betrachtet. Das Bestehen selbst einer «*Ecclesia extra ecclesiam*» in der ganzen Fülle kann aber dort anerkannt werden, wo die Einheit im Eigentlichen des Glaubens (d. h. der grossen konziliaren Symbole) vorliegt und die Grundordnung der Kirche, d. h. die Apostolische Sukzession, ungestört bewahrt wird.

Ich hoffe, dass eine leidenschaftslose theologische Untersuchung dem vorkonziliaren Prozess helfen wird, einen erfolgreichen Dialog mit den anderen Kirchen durchzuführen. Befreien wir uns von den nicht-theologischen Faktoren, die, wie bekannt, unsere Vergangenheit belastet haben, so wird dem Dialog nicht Tür und Tor verschlossen sein. Der Wunsch nach der Einheit ist von unserem gemeinsamen Herrn Jesus Christus selbst in seinem Gebet auf Erden ausgesprochen worden. Daher haben wir die gemeinsame Aufgabe, zu prüfen, ob und inwiefern die Unterschiede zwischen Ost und West eine gegenseitige Verweigerung der Kommunion rechtfertigen. Wir sollen uns fragen, ob unsere Trennungen im Sinne verschiedenartiger Formen der Tradition zu verstehen sind und nicht als Trennungen in der einen Tradition des Glaubens selbst. Ich denke, man muss in der Tat auch von der anderen Seite her fragen, nicht nur: «Dürfen wir miteinander kommunizieren?» sondern auch: «Dürfen wir einander die Kommunion verweigern?» Denn auch dies darf doch nur geschehen, wenn wirklich das Wesentliche des Glaubens und der Kirchenordnung dazu zwingt. Geschieht es ohne eine derartigen zwingenden Grund, machen wir uns schuldig.

Im Bewusstsein der Wichtigkeit der gegenwärtigen Struktur der Christenheit erkennt unser Heilige Orthodoxe Kirche, obwohl sie die eine

Heilige, Katholische und Apostolische Kirche ist, nicht nur die ontologische Existenz der anderen Kirchen an, sondern glaubt auch fest, dass alle ihre Beziehungen zu ihnen auf einer möglichst raschen objektiven Erhellung des ekklesiologischen Problems und der Gesamtheit ihrer Lehre beruhen müssen. (Interorthodoxe Konzilsvorlage «Ökonomie»)